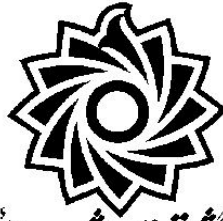


بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسمه تعالی



دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی

مدیریت تحصیلات تکمیلی

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب لیلا برات پور معتمد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه/ رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو

لیلا برات پور

امضاء



دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی

**تعیین ویژگی های فضای باز در هنرستانهای دخترانه با رویکرد ارتقاء خلاقیت
(طراحی یک نمونه موردی در تهران)**

نگارش:

لیلا برات پور

استاد راهنما:

دکتر حمید رضا عظمتی

استاد مشاور:

دکتر اسماعیل ضرغامی

دکتر بهرام صالح صدق پور

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته مهندسی معماری

اسفند ۱۳۹۰

سپاس و قدردانی:

با سپاس فراوان از اساتید گران قدرم آقای دکتر عظمتی، آقای دکتر ضرغامی و آقای

دکتر صالح صدق پور که بدون یاری آنها به انجام رساندن این پروژه میسر نبود.

چکیده:

هدف اساسی این تحقیق تعیین معیارهای مناسب طراحی فضای باز هنرستان‌های دخترانه با رویکرد رشد خلاقیت است در این پژوهش از روش پیمایشی استفاده شده است. در مرحله‌ی اول سه عامل انگیزش، کنجکاوی و ابتکار از عوامل اصلی موثر بر خلاقیت انتخاب شد و از طریق مصاحبه با ۱۶ نفر از متخصصان و اساتید دانشگاه و جامعه مهندسان سازمان نوسازی و مدارس، معیارهای طراحی که بر این سه عامل می‌توانند موثر باشند تعیین گردید و پرسشنامه‌ای در قالب فرضیه‌ها حاوی ۴۰ سوال به صورت طیف لیکرت تهیه و تنظیم شد. و ۱۲۵ هنرآموز به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای به این پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. داده‌های بدست آمده با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS، به مقتضای نوع متغیرها و ارتباط آنها با یکدیگر توسط آزمون‌های فوق، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته؛ نتایج زیر بدست آمده است.

۱. تنوع نور (استفاده از شیشه رنگی، نورپردازی‌های متنوع و کاهش شدت نور با ساخت دیوارهای مشبک)، تنوع مصالح بکارگیری شده در محوطه، تنوع ابعاد در محوطه، تنوع مبلمان و فضا در محوطه و تنوع منظر در محوطه (همچون استفاده از آب، آبشار، فواره، جوی یا حوضچه کم عمق، استفاده از گیاهانی (مثل موچسب) که سطح دیوار محوطه را می‌پوشانند) در ارتقاء خلاقیت هنرجو موثر است.
۲. رعایت اصل حریمیت در محوطه (انجام اقداماتی چون طراحی ورودی هنرستان‌های دخترانه به صورت یک فضای مستقل، بنحوی که دید به حیاط مدرسه را محدود سازد، طراحی حیاط هنرستان دخترانه بنحوی که حریمیت آن با استفاده از درختان، نرده مشبک و گیاه بالارونده تامین گردد، استفاده از شیشه‌های رنگی در فضاهای نیمه باز (با در نظر گرفتن تجزیه نور به رنگ‌های مختلف)، به طوری که حریمیت فضا را تامین کند) در ارتقاء خلاقیت هنرجو موثر است.
۳. تنوع‌پذیری عناصر طبیعی در محوطه (همانند استفاده از گیاهانی که در فصول مختلف رنگ یا شکل متنوع دارند) در ارتقاء خلاقیت هنرجو موثر است.
۴. ترکیب‌پذیری عناصر طبیعی در محوطه (همچون طراحی فضاهایی در کنار فضای سبز، برای استراحت هنرجویان، برگزاری بعضی از دروس کارگاهی (مثل نقاشی، طراحی و مانند آن) در حیاط مدرسه بنحوی که کارگاه‌ها با جوی آب یا فضای سبز از هم جدا شوند) در ارتقاء خلاقیت هنرجو موثر است.

کلید واژه‌ها: فضای معماری، فضای باز، خلاقیت، نوجوان، هنرستان دخترانه.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

چکیده

فصل اول: طرح مسأله

۲	۱-۱- مقدمه
۳	۲-۱- بیان مسئله
۴	۳-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش
۵	۴-۱- اهداف پژوهش
۵	۵-۱- سوالات پژوهش
۵	۶-۱- تعریف مفهومی و عملیاتی واژگان

فصل دوم: مروری بر ادبیات پژوهش

۹	۱-۲- مقدمه
۹	۲-۲- خلاقیت
۹	۱-۲-۲- تعریف خلاقیت
۱۱	۲-۲-۲- نظریه های مطرح شده درباره خلاقیت
۱۲	۳-۲-۲- ابعاد خلاقیت
۱۴	۴-۲-۲- ویژگیهای فرد خلاق
۱۴	۵-۲-۲- ویژگیهای بیست گانه دانش آموزان خلاق
۱۵	۶-۲-۲- عوامل موثر بر خلاقیت
۱۶	۳-۲-۳- رشد نوجوان
۱۷	۱-۳-۲- ویژگیهای رشد جسمانی در نوجوانان
۱۷	۲-۳-۲- ویژگیهای خاص دختران
۱۷	۳-۳-۲- ویژگیهای رشد شناختی (عقلانی)
۱۸	۴-۳-۲- رهنمودهایی برای محیط آموزشی در رابطه با ویژگیهای شناختی
۱۸	۵-۳-۲- ویژگیهای رشد عاطفی
۱۹	۶-۳-۲- خصوصیات عاطفی نوجوان
۱۹	۷-۳-۲- ویژگیهای رشد اجتماعی نوجوان
۲۰	۸-۳-۲- ویژگیهای خاص دختران

- ۲-۳-۹- رهنمودهایی برای محیط آموزشی در رابطه با ویژگی‌های اجتماعی..... ۲۰
- ۲-۳-۱۰- رابطه ی خلاقیت ونوجوان ۲۰
- ۲-۴- محیط کالبدی ۲۱

ادامه فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۲	۲-۴-۱- اهداف شاخه تحصیلی
۲۳	۲-۴-۲- اهمیت فضاهای باز در مدارس
۲۴	۲-۴-۳- کارکردهای فضاهای باز و نیمه باز در مدارس
۲۵	۲-۴-۴- روند یادگیری در فضای باز مدارس
۲۸	۲-۴-۵- محرومیت فضاهای باز مدرسه
۲۹	۲-۴-۶- انگیزش‌های محیطی خلاقیت
۳۰	۲-۴-۷- رابطه فضای فیزیکی مدرسه با خلاقیت دانش آموزان نوجوان
۳۳	۲-۵- پیشینه پژوهشی

فصل سوم: روش تحقیق

۳۹	۳-۱- مقدمه
۳۹	۳-۲- روش تحقیق
۴۰	۳-۳- جامعه آماری
۴۰	۳-۳-۱- نمونه، روش نمونه گیری و حجم نمونه:
۴۱	۳-۳-۲- ابزارهای اندازه گیری
۴۳	۳-۳-۳- روایی ابزار گرد آوری اطلاعات
۴۳	۳-۳-۴- پایایی ابزار گردآوری اطلاعات
۴۳	۳-۴- روش‌های آماری
۴۴	۳-۵- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۴۶	۴-۱- مقدمه
۴۷	۴-۲- آزمون فرضیه‌ی اول
۴۸	۴-۳- آزمون فرضیه‌ی دوم
۴۹	۴-۴- آزمون فرضیه‌ی سوم
۵۰	۴-۵- آزمون فرضیه‌ی چهارم
۵۱	۴-۶- آزمون فرضیه‌ی پنجم
۵۲	۴-۷- آزمون فرضیه‌ی ششم

۵۳	۸-۴-آزمون فرضیه‌ی هفتم
۵۴	۹-۴-آزمون فرضیه‌ی هشتم
۵۵	۱۰-۴-آزمون فرضیه‌ی نهم

ادامه فهرست مطالب

صفحه	عنوان	
۵۶	۱۱-۴-آزمون فرضیه‌ی دهم
۵۷	۱۲-۴-آزمون فرضیه‌ی یازدهم
۵۸	۱۳-۴-آزمون فرضیه‌ی دوازدهم
۵۹	۱۴-۴-آزمون فرضیه‌ی سیزدهم

فصل پنجم: نتیجه‌گیری، بحث و پیشنهادات

۶۱	۱-۵- خلاصه و نتیجه‌گیری
۶۳	۲-۵- محدودیت‌های تحقیق
۶۳	۴-۵- پیشنهادهای برگرفته از یافته‌های تحقیق
۶۳	۳-۵- پیشنهادهایی برای پژوهش‌های بعدی

فصل ششم: مبانی طراحی

۶۵	۱-۶- بررسی وضعیت سایت
۶۵	۱-۱-۶- وضعیت فیزیکی زمین (ابعاد و اندازه‌های سایت)
۶۵	۲-۱-۶- موقعیت مکانی به لحاظ کاربری‌های اطراف
۶۶	۳-۱-۶- دسترسی‌های پیرامون سایت
۶۶	۴-۱-۶- اقلیم سایت
۶۶	۱-۴-۱-۶- تقسیمات اقلیمی در ایران
۶۷	۲-۴-۱-۶- ویژگی‌های معماری بومی مناطق گرم و خشک
۶۷	۲-۶- طرح نهایی
۷۴	۳-۶- منابع و مآخذ

فصل هفتم: پیوست‌ها

۸۱	۱-۷- پیوست اول
۸۷	۲-۷- پیوست دوم
۱۱۳	۳-۷- پیوست سوم
۱۱۸	۴-۷- پیوست چهارم
۱۳۸	۵-۷- پیوست پنجم

فهرست جداول

صفحه

عنوان

فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش

جدول شماره ۱ ۲۲

فصل سوم: روش تحقیق

جدول شماره ۱-۳- جدول هدف ۴۲

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

جدول فرضیه ۱ ۴۷

جدول فرضیه ۲ ۴۸

جدول فرضیه ۳ ۴۹

جدول فرضیه ۴ ۵۰

جدول فرضیه ۵ ۵۱

جدول فرضیه ۶ ۵۲

جدول فرضیه ۷ ۵۳

جدول فرضیه ۸ ۵۴

جدول فرضیه ۹ ۵۵

جدول فرضیه ۱۰ ۵۶

جدول فرضیه ۱۱ ۵۷

جدول فرضیه ۱۲ ۵۸

جدول فرضیه ۱۳ ۵۹

فهرست اشکال

صفحه

عنوان

فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش

شکل شماره ۱-۲ ۲۷

فصل ششم: مبانی طراحی

شکل شماره ۱-۶ موقعیت مکانی سایت ۶۵

شکل شماره ۲-۶ دسترسی ها ۶۶

شکل شماره ۳-۶ اقلیم تهران ۶۷

شکل شماره ۴-۶ جهت کلی باد و تاثیر درخت بر آن ۶۸

شکل شماره ۵-۶ جهت قرار گیری ساختمان ۶۹

شکل شماره ۶-۶ درصد اشغال پنجره در نما ۷۰

شکل شماره ۷-۶ سیستم های حرارتی ۷۱

شکل شماره ۸-۶ تاثیر درخت بر ساختمان ۷۲

فهرست پلان‌ها

صفحه	عنوان
	فصل ششم: مبانی طراحی
۷۳	نقشه شماره ۱ سایت پلان
۷۴	نقشه شماره ۲ پلان طبقه ی همکف
۷۵	نقشه شماره ۳ پلان طبقه ی اول
۷۶	نقشه شماره ۴ پلان طبقه ی دوم
۷۷	نقشه شماره ۵ نمای شمالی
۷۷	نقشه شماره ۶ نمای غربی
۷۷	نقشه شماره ۷ نمای شرقی
۷۷	نقشه شماره ۸ نمای جنوبی

فصل اول

طرح مسئله

۱-۱- مقدمه

"انقلاب اطلاعاتی و الکترونیکی و انفجار دانش امکان پیش‌بینی دانش‌های لازم برای برخورد موثر با شرایط محیطی را با مشکل روبرو ساخته است. لذا اندیشمندان و محققان راه چاره را در توجه به خلاقیت‌ها و توانمندی‌های فکری بشر دانسته‌اند." (حسینی، ۱۳۸۶، ص ۱۴۷-۱۶۸) در مورد تعریف خلاقیت و پیش‌نیازهای آن اظهارنظرهای متنوعی وجود دارد. "به اعتقاد گیلفورد^۱ خلاقیت نوعی توانایی فکری است، که در آن اطلاعات گذشته به هم نزدیک می‌شود و محصولی جدید ایجاد می‌کند." (آرمند، ۱۳۷۳، ص ۱۰۰-۱۰۳)

از جمله مطالعاتی که در زمینه خلاقیت و نقش محیط در آن شده است می‌توان به تحقیق هنسی^۲ و آمابیل^۳ اشاره کرد. تحقیقات آنها نشان داده است که "عوامل اجتماعی و محیطی نقش اصلی را در کار خلاق ایفا می‌کنند. بین انگیزه‌های شخصی و خلاقیت ارتباط قوی وجود دارد که قسمت زیادی از این گرایش را محیط اجتماعی یا حداقل جنبه‌های خاصی از محیط تعیین می‌کنند. روشن است محیطی که موجب تولید خلاق شود به آسانی ایجاد نمی‌گردد و وقتی محقق شود، باید مرتب تجدیدشکل یافته و کنترل گردد. بنابر آنچه گفته شد، فرایند خلاقیت در ذهن شخص جدا از متغیرهای اجتماعی فرار نیست." (محمدی، ۱۳۹۰، ص ۳) ایجاد محیطی که بتواند تمام جنبه‌های شخصیتی فرد را رشد دهد مستلزم مدیریت و برنامه‌ریزی اصولی است. در مورد محیط‌های خلاق برای کودکان تحقیقات فراوانی صورت گرفته است ولی نوجوانان مورد توجه کمتری واقع شده‌اند. پژوهش‌های انجام شده در زمینه ویژگی‌های زیستی، روانی و اجتماعی صاحبان تفکر واگرا، مخترعان و متبکران حاکی از آن است که شکوفایی خلاقیت‌های ذهنی عمدتاً در دوران نوجوانی و جوانی پدیدار می‌شود. "در این فضای میانی - در فاصله میان طفل بودن و جوان گشتن - مدرسه نخستین مکانی است که به شکل گرفتن نوجوان اثرگذاری دارد و وی را در زمینه‌های گوناگون که هر یک دارای ارزشی ویژه‌اند تشخیص می‌بخشد." (فلامکی، ۱۳۸۶، ص ۹۸-۱۰۳) "دوره نوجوانی دوران رشد سریع جسمی و تحولات عاطفی و روانی و در واقع دوره انتقال بین کودکی به بزرگسالی است. به همین دلیل اکثر روانشناسان این دوران را دوران طوفانی و تنش شدید و نیز دوران توانایی فوق‌العاده جسمانی، عقلانی و عاطفی می‌دانند." (گلچین و همکاران، ۱۳۸۰، ص ۳)

۱. Guilford

۲. Hennessey

۳. Amabile

۲۹۷-۲۹۹) در کشور ما، نوجوانان مقطع تحصیلی متوسطه را معمولاً در دبیرستان یا هنرستان سپری می‌کنند. رشد و توسعه اقتصادی کشورها به میزان قابل توجهی از رشد و توسعه آموزشی تأثیر می‌پذیرد. (ساخاروپولوس^۱ و پاترینوس، ۲۰۰۴، ص ۱۱۱-۱۳۴) "نظام آموزش فنی و حرفه‌ای از اجزاء مهم نظام آموزش و پرورش کشورها، متصدی اصلی تربیت نیروی ماهر و نیمه ماهر در سطح پیش از دانشگاه است." (تیلاک^۲، ۲۰۰۲)، ماهیت رشته‌های فنی و حرفه‌ای ایجاب می‌کند که هنرجویان از خلاقیت کافی برخوردار باشند تا بتوانند به پیشرفت در رشته‌ی تحصیلی نایل آیند. "محیط یک فضای آموزشی باید طوری با محیط طبیعی تنظیم شود که تشدید قدرت خلاقیت پژوهندگان توسط ایجاد امکانات فراوانی برای تغییر دادن عملکردها توسط خود دانش‌آموزان و واداشتن آنها به جستجوی صحیح در جهت یافتن راه‌های مورد استفاده انجام گیرد." (هرندی، اکرمی، ۱۳۷۷، ص ۳۰) "ما هر روزه شاهد ساخت و بهره برداری مدارس متعددی در کشورمان هستیم. با نگاهی گذرا به طرح این مدارس متوجه می‌شویم اغلب دست‌اندرکاران، برنامه‌ریزان و طراحان، مدرسه را در کلاس‌های درس خلاصه می‌بینند و گاهی با تغییر ابعاد فضاها کاربری‌های محدودی چون سالن اجتماعات، آزمایشگاه و آتلیه به آن می‌افزایند. فضای باز در چنین طرح‌هایی، چیزی جز یک قطعه زمین آسفالت شده اضافه مانده از ساخت و ساز نیست با چند وسیله‌ی محدود بازی و ورزش، و گاهی فضای سبزی در گوشه‌ی حیاط." (سمیع آذر، ۱۳۷۹، ص ۱۰۴-۱۱۱) و با توجه به شرایط فرهنگی و مذهبی کشورمان، در مدارس دخترانه، همین قطعه زمین آسفالت شده هم اندک کارایی خود را (بدلیل اشراف) از دست می‌دهد. فضای باز هنرستان‌های دخترانه، علاوه بر اینکه باید مشکل اشراف را مرتفع می‌کند باید رسالت اصلی خود که همان ادامه‌ی فرآیند یادگیری است به انجام برساند. و افرادی خلاق و متفکر را به جامعه تحویل دهد.

۱-۲- بیان مسئله:

"استرنبرگ^۳ خلاقیت را توانایی آفرینش اندیشه‌های نو در سطح عالی می‌داند که آمیزه‌ای از توان نوآوری، انعطاف‌پذیری و حساسیت در برابر باورهای موجود است و به فرد این توانایی را می‌دهد که همراه با اندیشه منطقی و خردمندانه، به یافته‌های دیگری بیانديشد تا دستاوردهای سودمند برای او و دیگران داشته باشد." (شریفی، داوری، ۱۳۸۸، ص ۵۷-۶۲)

اما برای ایجاد، رشد و تقویت خلاقیت نیاز به یک بستر مناسب است و وزارت آموزش و پرورش به بهترین نحو می‌تواند این بستر را فراهم آورد. "یکی از مهم‌ترین بخش‌های آموزش هر کشور، نظام آموزش فنی و حرفه‌ای است و توجه به آن از جمله خط مشی‌های اساسی کشورها برای تربیت نیروی انسانی کارآمد در سطح پیش از دانشگاه به شمار می‌آید." (سیمسک^۴ و ایلدیریم^۵، کازامیاس

۱. Psacharopoulos

۲. tilak

۳. Strenberg

۴. simsek

۵. yildirim

۱ و روساکیس^۲. به نقل از صالحی و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۱۵۲-۲۰۳) اگر نگاهی گذرا به رشته‌های هنرستانی و برنامه‌های درسی هر رشته و شرایط سنی هنرجویان (۱۵ تا ۱۸ سال) بیندازیم متوجه جایگاه ویژه‌ی خلاقیت در پیشرفت تحصیلی هنرجویان خواهیم شد. "آموزش یک عامل تعیین کننده در یادگیری است اما سنجیده‌تر و حساب شده‌تر از جنبه‌های آموزشی، محیط آموزشی است با این حال، آموزش بر محیط تاثیر گذارده و در عوض از آن تاثیر نیز می‌پذیرد." (مظفر، ۱۳۷۷، ص. ۲۵)

نگارنده در این پژوهش، در نظر دارد تاثیر برخی عوامل خصوصاً عوامل محیطی را روی خلاقیت هنرجویان هنرستان‌ها بررسی نماید و در نهایت به ارائه راهکارهایی برای طراحی فضای باز هنرستان‌ها دست یابد.

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

"خلاقیت از فعل خلق کردن به معنای به وجود آوردن اقتباس شده است." (دهخدا، ۱۳۴۷، ص. ۱۴۳۳) اندیشمندان و صاحب‌نظران حوزه روان‌شناختی و علوم تربیتی در زمینه خلاقیت پژوهش‌های فراوانی انجام داده‌اند و برای آن ویژگی‌هایی را معرفی نموده، روش‌هایی جهت ارتقاء یا اندازه‌گیری پیشنهاد کرده‌اند ولی این نتایج به مدل‌های قابل اجرا در حیطه‌ی طراحی فضاهای آموزشی تبدیل نشده است.

"ظهور برخی نشانه‌های ناکارآمدی نظام آموزش متوسطه، رشد نمایی فناوری، و ضرورت نیاز به کارکنان ماهر و نیمه ماهر در صنایع، متولیان نظام آموزشی را بر آن داشت تا با لحاظ تغییراتی بنیادین در پیکره‌ی آموزش رسمی جامعه، برای رفع این نیاز اساسی اقدام کنند. تأسیس و فراگیر کردن شاخه‌های مهارت آموزی در نظام آموزشی، یکی از نتایج این تصمیم است." (صالحی و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۱۵۲-۲۰۳)

ماهیت رشته‌های فنی و حرفه‌ای ایجاب می‌کند که هنرجویان از خلاقیت کافی برخوردار باشند تا بتوانند به پیشرفت در رشته‌ی تحصیلی نایل آیند. "محیط یک فضای آموزشی باید طوری با محیط طبیعی تنظیم شود که تشدید قدرت خلاقیت پژوهندگان توسط ایجاد امکانات فراوانی برای تغییر دادن عملکردها توسط خود دانش‌آموزان و واداشتن آنها به جستجوی صحیح در جهت یافتن راه حل‌های مورد استفاده انجام گیرد." (هرندی، اکرمی، ۱۳۷۷، ص. ۲۵) این نکته زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد که به دوره نوجوانی و ویژگی‌های آن توجه کنیم. "دوره نوجوانی دوران رشد سریع جسمی و تحولات عاطفی و روانی و در واقع دوره انتقال بین کودکی به بزرگسالی است. به همین دلیل اکثر روانشناسان این دوران را دوران طوفانی و تنش شدید و نیز دوران توانایی فوق‌العاده جسمانی، عقلانی و عاطفی می‌دانند." (گلچین و همکاران، ۱۳۸۰، ص ۲۹۷-۲۹۹) در حالی که در فضاهای بسته و مملو از نظم مدارس فعلی، امکان رشد خلاقیت وجود ندارد. اگر فرض کنیم بعضی

۱. Kazamias
۲. Roussakis

از هنرجویان پسر این نقیصه را با کارآموزی در مراکز کار خارج از مدرسه رفع می‌کنند در مورد هنرجویان دختر تقریباً این امر غیر ممکن است و هنرستان از معدود مکان‌های ارتقاء خلاقیت است. لذا اهمیت فضای باز هنرستان‌ها بیش از پیش مشخص می‌گردد. با اینکه تحقیقات گسترده‌ای در مورد ارتقاء خلاقیت صورت گرفته است اما با کمی دقت متوجه می‌شویم قریب به اتفاق این پژوهش‌ها درباره‌ی دوره‌ی کودکی است (خصوصاً دوره‌ی ابتدایی) و کمتر پژوهشی به مقوله‌ی نوجوانان اختصاص یافته است. و خلاء آن در هنرستان‌ها کاملاً مشهود است.

۱-۴- اهداف پژوهش

هدف اصلی: رشد خلاقیت هنرجویان در هنرستان‌های دخترانه به کمک طراحی معماری فضای باز.

هدف فرعی اول: تعیین عناصر موثر در ایجاد فضای محرک خلاقیت .

هدف فرعی دوم: شناسایی اصول طراحی محیط خارج از کلاس به جهت ارتقا خلاقیت هنرجویان هنرستان‌های دخترانه.

۱-۵- سوالات پژوهش

۱) سوال اصلی: معیار معماری مناسب در فضای باز هنرستان‌های دخترانه جهت رشد خلاقیت کدام است؟

۲) سوال فرعی اول: عناصر موثر در ایجاد فضای محرک خلاقیت کدام است؟

۳) سوال فرعی دوم: اصول طراحی محیط خارج از کلاس به جهت ارتقا خلاقیت در هنرجویان هنرستان‌های دخترانه چیست؟

۱-۶- تعریف مفهومی و عملیاتی واژگان:

فضای معماری: فضا در علوم مختلف دارای معانی و تعاریف مختلفی است در فرهنگ معین فضا به معانی مکان وسیع، زمین فراخ، ساحت مکانی که کره زمین در منظومه شمسی اشغال می‌کند آمده است.

پی‌یر فون مایس^۱ در تعریف معماری می‌گوید: «فضای معماری از رابطه بین اشیا یا مرزها و از صفحاتی که خودشان شخصیت شی ندارند، اما حدود را تعیین می‌کنند، متولد می‌شود. ممکن است این حدود کم و بیش اشکار باشند، سطوح پیوسته‌ای را تشکیل دهند و مرزی بدون وقفه را بسازند یا برعکس، تنها چند کنایه (مثل چهار ستون) باشند که ناظر بین آنها روابطی را برقرار می‌کند و می‌تواند به تعبیری از یک مرز نهان دست یابد». (فون مایس، ۱۳۸۶)

۱-p.year fon mice

فضای باز (حیات) مدرسه: «هر مدرسه برای انجام امور آموزشی و پرورشی خود، نیاز به فضاهایی برای فعالیت دارد. در یک تقسیم بندی کلی این فضاها به دو دسته فضاهای مسقف و فضاهای باز (حیات) تقسیم شده‌اند. فضاهای باز مدارس یا حیات مدارس به عنوان اولین مکان مدرسه بعد از در ورودی از حیث شکل، مساحت، امکانات، تنوع، فضای سبز، بهداشت، محوطه بازی، فضاهای نیمه مسقف و ... انواع مختلفی دارند». (محمدی، ۱۳۹۰، ص. ۸)

هنرستان: «یکی از مهم‌ترین بخش‌های آموزش هر کشور، نظام آموزش فنی و حرفه‌ای است و توجه به آن از جمله خط مشی‌های اساسی کشورها برای تربیت نیروی انسانی کارآمد در سطح پیش از دانشگاه به شمار می‌آید». (سیمسک^۱ و ایلدریم^۲، ۲۰۰۰، کازامیاس^۳ و روسکیس^۴، ۲۰۰۳. به نقل از صالحی و همکاران، ۱۳۸۸، ص. ۱۵۲-۲۰۳)

خلاقیت: خلاقیت از فعل خلق کردن به معنای به وجود آوردن اقتباس شده است. (دهخدا، ۱۳۴۷) استاد دهخدا خلاقیت را چنین تعریف می‌کند: «خلاق از صفات اصلی باریتعالی است و قوه خلاقه نیرویی است که موجب تولید صورت‌های بدیع می‌گردد». (شفایی، ۱۳۸۸) فرهنگ توصیفی روانشناسی شناخت در توصیف خلاقیت می‌نویسد: «خلاقیت به توانایی پیدا کردن راه حل‌های نامتعارف با کیفیت بالا برای حل مسایل اطلاق می‌شود». (آیسنگ^۵، ۱۳۷۹، به نقل از مهدوی نژاد، ۱۳۸۴، ص. ۵۷-۶۶) «خلاقیت از جمله مسائلی است که درباره ماهیت و تعریف آن تا کنون بین محققان و روانشناسان توافقی به عمل نیامده است «تورنس»^۶ بعد از پنجاه سال تحقیق و آزمون خلاقیت معتقد است نمی‌توان تعریف صریح و جامعی از خلاقیت ارائه داد. آزوبل^۷ نیز می‌گوید: خلاقیت یکی از مبهم‌ترین و مغشوش‌ترین اصطلاحات در روانشناسی و تعلیم و تربیت امروز است ابهام در اصطلاح به این دلیل است که مفهوم خلاقیت مفهومی انتزاعی می‌باشد اما ابهام در مفهوم به معنی پیچیدگی خود جریان خلاقیت نیست؛ زیرا خلاقیت را می‌توان به راحتی در زندگی روزانه حس کرد و آن را لمس نمود». (آقا لطفی، ۱۳۸۴)

معمول‌ترین تعاریف در مورد خلاقیت، نو بودن، منحصر به فرد بودن، متفاوت بودن و بهتر بودن است.

«ویکاف»^۸ (۱۹۹۱) می‌گوید خلاقیت یعنی نو و مفید بودن، خلاقیت، عمل دیدن (مشاهده) اشیاء و یافتن ارتباط بین آنهاست در حالی که همه مردم آن اشیاء را می‌بینند بدون آنکه ارتباطی بین آنها پدید آورند». (والوینک^۹، ۲۰۰۰، به نقل از شفایی، ۱۳۸۸)

۱. simsek
۲. yildirim
۳. kazamias
۴. rousskis
۵. Taylor
۶. Torrence
۷. azubel
۸. Wycoff
۹. valouing

نوجوان: «نوجوانی معادل کلمه انگلیسی adolescence که از کلمه adolescere به معنای «رویدن، ریشه کردن، بزرگ شدن» یا «به نضج رسیدن» است در تمدن‌های اولیه مرحله بلوغ و نوجوانی را در فراخنای زندگی جدا از هم نمی‌دانستند و کودک همین که قدرت تولید نسل پیدا می‌کرد بزرگسال نامیده می‌شد». (شعاری نژاد، ۱۳۷۲، ص ۶۸-۷۱). دوره نوجوانی دوران رشد سریع جسمی و تحولات عاطفی و روانی و در واقع دوره انتقال بین کودکی به بزرگسالی است. به همین دلیل اکثر روانشناسان این دوران را دوران طوفانی و تنش شدید و نیز دوران توانایی فوق العاده جسمانی، عقلانی و عاطفی می‌دانند. (گلچین و همکاران، ۱۳۸۰، ص ۲۹۷-۲۹۹)

فصل دوم

ادبیات و پیشینه پژوهش

۲-۱- مقدمه

چه در طبیعت و چه در اجتماع هیچ تحول خلاقانه‌ای نمی‌تواند توسط انسان‌ها حادث شود مگر آنکه آنها در وضعیت ذهنی خلاقانه‌ای قرار داشته باشند، (بوهم^۱، ۱۳۸۱) در تعریف مذکور وضعیت ذهنی خلاقانه به ویژگی‌های شخصی، توانایی ذهنی، عوامل فرهنگی و معنایی محیط و نیز عوامل کالبدی محیط پیرامونی باز می‌گردد. (شفایی، ۱۳۸۸) در پژوهش حاضر ادبیات تحقیق را در چهار بخش ماهیت خلاقیت، رشد نوجوان، محیط هنرستان و محرمیت در هنرستان‌های دخترانه پی می‌گیریم.

۲-۲- خلاقیت

۲-۲-۱- تعریف خلاقیت

خلاقیت از فعل خلق کردن به معنای به وجود آوردن اقتباس شده است. (دهخدا، ۱۳۴۷) استاد دهخدا خلاقیت را چنین تعریف می‌کند خلاق از صفات اصلی باریتعالی است و قوه خلاقه نیرویی است که موجب تولید صورت‌های بدیع می‌گردد. (شفایی، ۱۳۸۸) فرهنگ توصیفی روانشناسی شناخت در توصیف خلاقیت می‌نویسد: خلاقیت به توانایی پیدا کردن راه حل‌های نامتعارف با کیفیت بالا برای حل مسایل اطلاق می‌شود. (آیسنگ^۲، ۱۳۷۹، به نقل از مهدوی نژاد، ۱۳۸۴) خلاقیت از جمله مسائلی است که درباره ماهیت و تعریف آن تا کنون بین محققان و روانشناسان توافقی به عمل نیامده است "تورنس"^۳ بعد از پنجاه سال تحقیق و آزمون خلاقیت معتقد است نمی‌توان تعریف صریح و جامعی از خلاقیت ارائه داد. آزوبل^۴ نیز می‌گوید: خلاقیت یکی از مبهم‌ترین و مغشوش‌ترین اصطلاحات در روانشناسی و تعلیم و تربیت امروز است. ابهام در اصطلاح به این دلیل است که مفهوم خلاقیت مفهومی انتزاعی می‌باشد اما ابهام در مفهوم به معنی پیچیدگی خود جریان خلاقیت نیست؛ زیرا خلاقیت را می‌توان به راحتی در زندگی روزانه حس کرد و آن را لمس نمود. (آقا لطفی، ۱۳۸۴)

معمول‌ترین تعاریف در مورد خلاقیت نو بودن، منحصر به فرد بودن، متفاوت بودن و بهتر بودن است.

۱ . boheme
۲. Taylor
۳. Torrence
۴ .azubel